

BAROK JAKO PUNKT ODNIESIENIA WE WSPÓŁCZESNYCH UKRAIŃSKICH BADANIACH LITERATUROZNAWCZYCH

Mirosława Kawecka

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Streszczenie. Artykuł podejmuje problem stanu i kierunku badań nad barokiem we współczesnym literaturoznawstwie ukraińskim. W Związku Radzieckim badania nad barokiem nie mogły rozwijać się w pełni swobodnie ze względów ideologicznych, dopiero po upadku systemu komunistycznego rozpoczęła się pogłębiona eksploracja materiału barokowego. Obecne badania barokoznawcze na Ukrainie ukierunkowane są z jednej strony historycznoliteracko, z drugiej zaś dotyczą aktualizacji barokowych we współczesnej kulturze i literaturze ukraińskiej. Tego typu dociekaniom sprzyjają także ogólne tendencje w kulturze europejskiej.

Słowa kluczowe: barok, neobarok, aktualizacja, paradygmat, tekst barokowy, świadomość barokowa, historia literatury ukraińskiej

Współczesna kultura ukraińska w dużym stopniu funkcjonuje między tradycją i nowoczesnością. Z jednej strony usiłuje przeszczepiać na swój grunt nowinki i mody kultury Zachodu, z drugiej zaś, po latach przemilczeń, może w końcu swobodnie i bez ograniczeń eksploatować źródła swojej własnej tradycji.

Barok w niektórych kulturach europejskich zajmuje szczególnie eksponowane miejsce, kształtując główne paradygmaty i wartości tych kultur (np. hiszpańskiej czy portugalskiej). W dziejach kultury ukraińskiej epoka ta odegrała równie istotną, kulturotwórczą rolę, jednak przez długi okres nie mogła być ona właściwie oceniona i doceniona. Do momentu odzyskania przez Ukrainę niepodległości, poza fundamentalnymi pracami Dmytra Czyżewskiego, powstałymi jednak na emigracji, ukraińskie badania nad barokiem, szczególnie w okresie Związku Radzieckiego, nie odgrywały znaczącej roli¹. Działo się tak przede wszystkim ze względów ideologicznych, bowiem system radziecki upatrywał w baroku, jako epoce o silnym nacechowaniu religijnym, niebezpieczeństwa dla swojej ideologii i nie pozwalał lub ograniczał badania naukowe nad tym okresem. Trzeba jednak przyznać, że wielu uczonych, a także pisarzy, którym przypadło działać na Ukrainie radzieckiej, rozumiało znaczenie i rolę tej epoki dla kultury ukraińskiej i pomimo niezwerbalizowanych, ale obecnych ograniczeń,

¹ Warto wspomnieć o przedrewolucyjnych pracach Mykoły Sumcowa, Wołodymira Peretca, Iwana Franki, Mychajła Hruszewskiego, późniejszych Mychajła Woznjaka.

staralo się tę problematykę podejmować. Wśród nich oczywiście należy podkreślić rolę takich postaci, jak Serhij Masłow, Ołeksandr Biłeckij, Wołodymyr Krekoteń, Wiktorija Kołosowa, Ołeksza Myszanycz, Wasyl Mykitaś, Dmytro Naływajko, Walerij Szewczuk i inni².

Lata 90. XX w. przyniosły istotne zmiany także w zakresie zainteresowań badawczych uczonych ukraińskich. Swobodny dostęp do zakazanych wcześniej kart własnej historii i kultury pozwolił nareszcie w całej pełni korzystać z bogactwa tradycji ukraińskiej. Dotyczyło to również epoki baroku. Wyjątkowo sprzyjało temu nie tylko otwarcie archiwów, ale również ogólne tendencje w kulturze zachodniej³.

Zainteresowania barokowe ukraińskiej kultury ujawniły się na wielu płaszczyznach, z jednej strony jako inspiracje dla tekstów literackich, muzycznych, malarskich, z drugiej zaś w postaci różnorodnych metatekstów, badań naukowych w zakresie literaturoznawstwa, językoznawstwa, filozofii, historii itp.

Analizując problem obecności tekstu barokowego we współczesnym literaturoznawstwie ukraińskim, powinniśmy uwzględnić kilka aspektów tej obecności. Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na pogłębione i wielopłaszczyznowe badania nad barokiem jako okresem literackim, połączone z szerokimi dociekaniem dotyczącymi samego procesu literackiego, dzieł autorów barokowych oraz filozofii i kultury baroku. Następnie warto zatrzymać się nad aktualizacją we współczesnych badaniach tekstu barokowego, rozumianego jako określona świadomość, mentalność, swoisty stan ducha. Istotną rolę na tej płaszczyźnie odgrywają także różnego rodzaju rozważania autorów spoza Ukrainy, jak d'Ors, Deleuze i inni. W końcu należy pochylić się nad badaniami nad intertekstualną obecnością tradycji barokowej we współczesnych utworach prozatorskich i poetyckich, co z kolei wiąże się z koncepcją neobaroku jako sposobu aktualizacji stylu barokowego we współczesnej kulturze. Niniejsze rozważania są próbą ogólnego spojrzenia na powyższe wymienione kwestie z uwzględnieniem ostatnich 20 lat.

W okresie, o którym mowa, jedną z pierwszych prac przywracających rangę epoki baroku w kulturze ukraińskiej, a jednocześnie szeroko i wielowątkowo prezentujących barok ukraińskiemu czytelnikowi, była książka badacza literatury i sztuki, kulturologa Anatolija Makarowa zatytułowana *Світло українського бароко*⁴. Podejście, które zaproponował autor, ukierunkowywało ukraińskie

² Do największych osiągnięć radzieckiego ukrainoznawstwa barokowego zaliczyć należy wydanie kilku bardzo dobrze przygotowanych antologii tekstów literatury staroukraińskiej, np. chrestomatii O. Biłeckiego – *Хрестоматія давньої української літератури (до кінця XVIII ст.)*, упорядкував академік О.І. Білецький, Київ 1967, 3 томів серії Библиотека Української Літератури: *Українська література XIV–XVI ст.*, ред. В.Л. Микитась, Київ 1988; *Українська література XVII ст.: Синкретична писемність. Поетія. Драматургія. Белетристика*, ред. В.І. Крекотень, Київ 1987; *Українська література XVIII ст. Поетичні твори, драматичні твори, прозові твори*, ред. О.В. Мишанич, Київ 1983.

³ Tendencje te określić można jako swoisty neobarok (Omar Calabreze, Guy Scarpetta).

⁴ Zob. A. Макаров, *Світло українського бароко*, Київ 1994.

rozważania nad barokiem w stronę historii idei, badań nad duchowością i mentalnością narodową. Analiza artefaktów kultury barokowej, tak utworów literackich, jak i dzieł malarstwa i architektury stała się dla Makarowa pretekstem do niezwykle twórczych rozważań najpierw nad stanem świadomości i kondycją człowieka baroku ukraińskiego (szczególnie jeżeli mowa o estetycznym przeżywaniu świata), wyraz której stanowiły owe dzieła, później zaś także nad dociekaniem na ile współczesna duchowość ukraińska znajduje swe zakorzenienie w kulturze barokowej.

З усього, що було сказано на сторінках цієї книги про українське розуміння краси, найзначнішим моментом слід назвати смак до прикрас, від якого «відбруньковуються» і властивий давнім і сучасним художнім творам щедрий і навіть непоміркований декоративізм, захоплення формальною майстерністю й різноманітними художніми ефектами. Все це дуже характерне й для сучасного українського мистецтва, воно було закладено в психологію українського митця ще в дані часи⁵.

Rozważania na tym gruncie, umiejscowienie duchowości ukraińskiej w nawiązaniu do tradycji i spuścizny poprzednich epok, miały znaczenie w kontekście tożsamości kultury ukraińskiej, bowiem to właśnie badania tego typu wskazywały na jej narratywny, tzn. ciągły charakter, aktualizujący zbiorową pamięć. Co ciekawsze, w takich badaniach traktowano barok jako fundamentalną, paradygmatyczną dla świadomości ukraińskiej epokę kulturową, bardzo płodną we wszystkich dziedzinach twórczości, co wcześniej było również dostrzegane, lecz bardziej intuicyjnie, wyrywkowo i epizodycznie⁶.

Literaturoznawstwo ukraińskie ostatnich lat poczyniło ogromne postępy w badaniach nad procesem literackim epoki baroku, nad twórczością wielu, niekiedy zapomnianych, a czasem wręcz lekceważonych autorów barokowych, nad duchowością tego okresu. Wśród uczonych, których wkład trudno przecenić w tej dziedzinie, wymienić należy przede wszystkim Leonida Uszkałowa. Ten charkowski badacz, znawca twórczości Hryhorija Skoworody i redaktor najpełniejszego wydania dzieł tego filozofa, jest autorem wielu gruntownych publikacji naukowych z zakresu barokoznawstwa⁷. Spojrzenie Uszkałowa to przede wszystkim swoista synteza na gruncie filozofii i literatury, ale jego dociekania idą znacznie dalej, bowiem barok staje się dla niego punktem wyjścia do rozważań o całym pobarokowym procesie literackim na Ukrainie, poprzez barok odczytuje on kolejne epoki literackie i twórczość ich przedstawicieli właśnie jako spadkobierców tradycji barokowej (np. artykuły: *Барокові джерела нового українського письменства: Котляревський, Квітка, Шевченко; Павло*

⁵ Tamże, s. 237.

⁶ Warto przywołać tutaj prace Dmytra Czyżewskiego czy Jurija Ławrinenki.

⁷ Zob. np.: Л. Ушкалов, *Світ українського бароко. Філологічні етюди*, Харків 1994; tenże, *Григорій Сковорода і антична література*, Харків 1997; tenże, *Есеї про українське бароко*, Київ 2006 i in.

Тичина та світ українського бароко)⁸. *De facto* więc również ten uczony wskazuje na paradygmaticzny charakter baroku w literaturze ukraińskiej.

Котляревський, Квітка й Шевченко – трійця фундаторів нової української літератури. Саме з Котляревського, Квітки й Шевченка починається розвиток нашої поезії, прози і драматургії XIX століття. Тимчасом творчість кожного з них по-своєму міцно закорінена в попередній українській традиції⁹.

Charkowski uczony jednocześnie stwierdza za Dmytrem Czyżewskim, czemu nie sposób zaprzeczyć, że jedną z przyczyn wcześniejszego odizolowania ukraińskiego procesu kulturowego od spuścizny barokowej był język tej spuścizny i rewolucja, którą wywołał Kotlarewski swoją ukraińską *Eneidą*. Uszkalów zauważa, że nowa literatura ukraińska, stawiając na żywy język, w jakimś sensie od nowa rozpoczęła swoją historię, ignorując jednocześnie fakt, że pojawienie się chociażby tylko trzech autorów XIX w., a więc Kotlarewskiego, Kwitki i Szewczenki na horyzoncie literackim Ukrainy było możliwe właśnie dlatego, że wcześniej istniał barok¹⁰.

Szczegółne zasługi w przywracaniu pamięci baroku ma Walerij Szewczuk, który w pewnym sensie swój dorobek twórczy (a przynajmniej dużą jego część) wybudował na tej epoce i odniesieniach do niej. Ta wybitna postać bardziej znana jest ze swej działalności pisarskiej niż literaturoznawczej, nie należy jednak zapominać, że Szewczuk, z wykształcenia historyk, podejmował też próby (mniej lub bardziej udane) rozpraw o charakterze literaturoznawczym. W tej dziedzinie – literaturoznawstwa – największym osiągnięciem Szewczuka jest rozpropagowanie najciekawszych i różnorodnych dzieł autorów baroku. Wystarczy wspomnieć chociażby tłumaczenia na współczesny język ukraiński tekstów staroukraińskich, w tym np. tomiku barokowej liryki miłosnej *Пісні Купідона*, gdzie Szewczuk jest także redaktorem wydania, *Kronik* Samuela Wefyczki i innych znaczących dzieł. Książka Szewczuka *Дорога в тисячу років*, wydana jeszcze na początku procesu zmian w kulturze ukraińskiej (w 1990 r.), prezentowała i przypominała takich twórców baroku, jak Danyło Bratkovskij czy Illa Turczynowskij, a próba literaturoznawcza *Муза роксоланська* była próbą wyłożenia przez uznanego pisarza własnej koncepcji historii literatury staroukraińskiej. Jednak najpełniej pamięć baroku przywraca Szewczuk poprzez swoją twórczość pisarską, w której bezpośrednio lub pośrednio uobecnia się estetyka, filozofia, duchowość baroku (*Три листки за вікном*, *Мор*, *Сповідь*, *Око прірви*, *Долина джерел*, *Дім на горі*).

Można zastanawiać się, czy Walerij Szewczuk zawdzięcza więcej barokowi czy też barok zawdzięcza więcej Szewczukowi. Z jednej strony barok ukształtował osobowość twórczą tego autora, jak sam stwierdził – Hryhorij

⁸ Zob. Л. Ушкалов, *Есеї про українське бароко...*, s. 162–212, 238–255.

⁹ Л. Ушкалов, *Барокові джерела нового українського письменства: Котляревський, Квітка, Шевченко*, w: tenże, *Есеї про українське...*, s. 200.

¹⁰ Zob. tamże, s. 163.

Skoworoda stał się jego przewodnikiem duchowym – jednocześnie okres ten jest nieustającym źródłem inspiracji dla twórcy. Z drugiej zaś strony dzięki powieściom Szewczuka epoka ta stała się szeroko obecna w świadomości, myśleniu, percepcji współczesnych odbiorców kultury, obecność ta wypowiedziana poprzez tekst artystyczny pokazała barok jako epokę ludzi tak samo uwikłanych w świecie jak nam współcześni.

Nie jest celem tego wystąpienia analiza całego dorobku literaturoznawstwa ukraińskiego w zakresie badań barokoznawczych, lecz wskazanie jak literaturoznawstwo to sytuuje epokę baroku dzisiaj, dlatego też przywołaliśmy zaledwie kilka najważniejszych dla interesującego nas dyskursu nazwisk, zmuszeni byliśmy pominąć wiele innych, jak chociażby Rostysława Radyszewskiego, Mykoły Sułymy, Bohdany Krysy, Jurija Barabasza itd. Działalność wymienionych tu i pominiętych uczonych, ilość pojawiających się publikacji na tematy barokoznawcze dowodzą, że obecnie badania nad barokiem na Ukrainie są bardzo prężne i wielokierunkowe. Jako egzemplifikacja służyć może np. swoisty projekt wydawniczy, dwutomowy zbiór prac najwybitniejszych barokoznawców ukraińskich, który ukazał się w 2004 r. w Wydawnictwie AKTA pod red. Leonida Uszkałowa i kierownictwem naukowym Dmytra Naływajki. We wstępie Naływajko ideę wydania księgi wyjaśnia właśnie wzrostem zainteresowania problematyką barokową:

На тлі зростлого інтересу до бароко і з'явився задум цього видання, яке має на меті комплексне висвітлення української барокової культури¹¹.

Przystępując do analizy aktualizacji tekstu barokowego, rozumianego we współczesnych badaniach jako określony typ świadomości, musimy zwrócić się najpierw ku koncepcjom, które uwalniają tę epokę z jej ram historycznych. Jedną z bardziej zasłużonych w tym względzie postaci jest kataloński filozof i pisarz Eugenio d'Ors, którego idee są obecnie bardzo często przywoływane w dyskusjach nad aktualizacjami baroku we współczesnej kulturze na Ukrainie (ale nie tylko tutaj, także w samej Hiszpanii, skąd pochodzi d'Ors, czy w Rosji). D'Ors w swojej książce, wydanej w 1944 r. pt. *Barok*, wskazuje (inspirowany bez wątpienia znaną pracą Wölfflina *Renesans i barok*), że należy porzucić rozumienie baroku wyłącznie jako zjawiska XVII–XVIII w., barok stanowi konstantę historyczną, która znajduje swe realizacje w różnych odległych czasowo okresach i różnych kulturach; jest fenomenem opisującym nie tylko sztukę, ale także inne przejawy funkcjonowania naszej cywilizacji.

Tak jak Winkelmann uwalnia z ram czasowych klasycyzm, tak d'Ors stawia barok ponad granicami historycznymi. Traktując barok jak styl¹², równo-

¹¹ Д. Наливайко, *Українське бароко: типологія і специфіка*, в: *Українське бароко*, ред. Л. Ушкалов, Видавництво АКТА 2004, Бібліотека Державного фонду фундаментальних досліджень, т. 1, s. 11.

prawny i jednocześnie opozycyjny wobec klasycyzmu, uniwersalizuje go i rozszerza na cały proces kulturowy, akcentując ciągle zmaganie się tych dwóch poetyk (estetyk)¹³.

Podobne podejście, wynoszące estetykę barokową poza ramy czasowe, odnaleźć można także w późniejszych badaniach, np. z lat 50. i 60. XX w. (poszukiwanie uniwersalnych struktur, które przenikałyby kulturę jako całość i byłyby pomocne w interpretowaniu zjawisk współczesności)¹⁴. Z kolei zdarza się, że postmoderniści postrzegają barok (neobarok) jako wewnętrzny nurt, swoistą strategię postnowoczesności.

Barok pojawia się we współczesnych koncepcjach kultury w najrozmaitszych kontekstach (np. w nawiązaniu do modelu dzieła otwartego Eco – model dzieła otwartego, charakterystyczny dla obu okresów, choć w baroku realizowany, ale nieuświadamiany, Baudrillard – teoria symulakrów, Deleuze – barokowa fałda, Debord – społeczeństwo spektaklu, Genette – figury, Lipowieckij, Ilin, Calabrese, Vidal, de Ventos). W związku z tym obecnie szeroko używany jest termin *neobarok* w znaczeniu nawrotu, obecności i aktualizacji cech stylu barokowego we współczesnej kulturze. Zjawisko to trafiło na podatny grunt na Ukrainie, bowiem jak już wspomniano, sam barok dla kultury tego kraju ma znaczenie wyjątkowe. Tak więc, poza wewnętrznymi procesami rozwojowymi literaturoznawstwa, a nawet szerzej kulturoznawstwa na Ukrainie, także zewnętrzne tendencje ogólnokulturowe sprzyjają niejako ugruntowywaniu i pogłębianiu zainteresowań w tym zakresie. Pisanie o baroku i neobaroku na Ukrainie stało się nie tylko zasadne ze względu na charakter kultury, ale także po prostu modne. W kontekście aktualizacji cech kultury barokowej analizowane są najrozmaitsze zjawiska całej kultury ukraińskiej (architektury, filmu, mody, muzyki i oczywiście literatury). Pojawiają się publikacje sytuujące współczesnych, a także wcześniejszych twórców literackich (o czym była już mowa) w nawiązaniu do stylistyki baroku.

Nie należy jednak zapominać, że tendencje takie nie są *novum*, były one obecne już wcześniej w badaniach literaturoznawczych, pojawiały się w nawiązaniu chociażby do twórców tzw. prozy chimerycznej (Mychajło Ilczenko, Wasyl Zemlak), a sam termin *neobarok* użyty został przez Jurija Ławrinenkę w odnie-

¹² Zob. Т. Гунько, *Барокко и классицизм в системе эстетических ценностей Эухенио д'Орса*, <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/novitfilolog/12/99.pdf>.

¹³ Zob. Т. Гунько, *Концепція бароко Еухені д'Орса та естетика формалізму*, <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2009/124-111-7.pdf>; tenże, *Барокко-историческая константа*, „Философские науки” № 1, 2006, s. 59–69.

¹⁴ Zob. Н. Адаменко, *Необароко: спроба філософського обґрунтування поняття теоретиками постмодерності*, „Мультиверсум. Філософський альманах”, вип. 61, 2007, с. 154–163, http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_61/Adamenko.pdf.

sieniu do twórczości Tyczyzny i Bażana, w jego eseju *Література вітаїзму* z 1959 r., gdzie wskazywano na neobarok jako duchowy archetyp sztuki ukraińskiej¹⁵.

Jednak obecnie tendencja taka zdecydowanie pogłębiła się i rozszerzyła, a jak już wspomniano powyżej, barok i jego estetyka rozciągnięte zostały na cały proces literacko-kulturowy. Jako pisarze neobarokowi, lub też tacy, których twórczość nosi cechy wpływu estetyki baroku, klasyfikowani są również autorzy współcześni. Z tej perspektywy bywa niekiedy rozpatrywana m.in. twórczość prozatorska Jurija Andruchowycza, Jewhena Paszkowskiego (o Szewczuku już wspominaliśmy), poezja Wiktora Neboraka, Ołesia Stepanenko, Marianny Kijanowskiej, tzw. postfuturystów, literatura dramatyczna (twórczość Artena Wysnewskiego, Igora Bondara-Tereszczenki). Badacz Ołeksandr Kowalczuk jeszcze na początku lat 90. uzasadnił to faktem, iż to właśnie twórcy jako pierwsi odczuli, że obraz świata traci swą konstrukcyjną podwalinę:

митці першими відчули, що картина світу вратила конструктивну основу, що на заміну суворо розпараграфованій дійсності, скерованому історичному процесу, омріяній гармонії приходить світ алогічний, химерний, хаотичний, зрештою театралізований, який не можна осмислити за законами логіки. В такому алогічному середовищі барокові естетичні структури діють чи не найкраще¹⁶.

Badaczka młodego pokolenia O. Jurczyk, która w pełni podziela przytoczony pogląd, przywołując go zresztą w swej monografii¹⁷ poświęconej aktualizacjom baroku w literaturze ukraińskiej, dodaje, iż: kultura barokowa wykształciła tendencje typowe dla czasu przełomu, kiedy to uwidacznia się potrzeba zmian i reorientacji w odbiorze świata. Tendencje te przesiąkły cechami charakterystycznymi dla sytuacji kryzysowych, co z kolei prowadzi do ich aktualizacji w odpowiednich momentach rozwoju literatury¹⁸. Uczona stwierdza, że we współczesnej prozie, poezji i dramaturgii widoczne są typowe cechy barokowe: efekt kontrastu, dynamizm, psychologizm, przetwarzanie klasycznych obrazów, dualizm myślenia, obecne także w kryzysowych momentach kultury, gdy następuje przejście od jednego etapu rozwoju do następnego¹⁹.

Łatwość, z jaką dokonuje się powyższych paraleli (współczesność–barok, kryzys–barok), i pewna doza schematyzmu mogą budzić pewien niepokój badawczy na gruncie badań literaturoznawczych, niemniej na gruncie czystych

¹⁵ Ю. Лавріненко, *Література вітаїзму 1917–1933*, w: *Розстріляне Відродження. Антологія 1917–1933. поезія-драма-проза-есеї*, Paris, Kultura 1959, s. 931–967; zob. także: Т.П. Шестопалова, *Кларнетизм та необароко в науково-критичному мисленні Юрія Лавріненка*, Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 11 (198), ч. 2, 2010, s. 110–123, http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2010_11_2/17.pdf.

¹⁶ О. Ковальчук, *Необарокові тенденції у прозі 70-тих рр.*, w: „Слово і час”, 7/1992, с. 59

¹⁷ О.О. Юрчик, *Сучасна стратегія бароко. Модифіковані риси бароко в українській літературі кінця ХХ століття*, Житомир 2008, s. 151.

¹⁸ О.О. Юрчик, *Необарокові тенденції у прозі Ю. Андруховича*, w: „Вісник Житомирського педагогічного університету”, вип. 16, 2004, с. 207–209, <http://eprints.zu.edu.ua/2150/1/11.pdf>.

¹⁹ Тамże.

interpretacji niektórych tekstów literatury pięknej zasadność takich barokowych odniesień jest czytelna, co potwierdza m.in. przywoływana badaczka, dokonując analizy w kluczu barokowym powieści Andruchowycza *Rekreacji* oraz *Perwerzija*²⁰, czy np. Natalia Horodniuk, interpretując w tym samym kluczu twórczość Wałerija Szewczuka²¹.

Na zakończenie warto na moment zatrzymać się przy jeszcze jednej kwestii. Kiedy mowa o baroku jako swoistym paradygmacie kultury ukraińskiej, warto zastanowić się, czy uzasadnione jest w czasach „zmięzchu paradygmatów” poszukiwanie jakichś uniwersalnych wzorów tradycji kształtujących dzisiejszą postmodernistyczną świadomość, skoro postmodernizm z założenia jest antyparadygmataczny. Antyparadygmataczność nie oznacza jednak, jak stwierdza m.in. prof. Godlewski, „anarchizacji porządku poznania, czy też pozwolenia na całkowitą arbitralność”²². Słuszniej zwrot ku tradycji traktować w kategoriach paradygmatu otwartego, co oznacza obecność pewnych wzorców, niewykluczającą obecności innych, a nawet pozwalającą na współistnienie tych wzorców i ich wzajemnie zachodzenie na siebie. I w takich kategoriach warto traktować obecność baroku we współczesnej kulturze ukraińskiej.

BAROQUE AS A REFERENCE POINT IN THE CONTEMPORARY UKRAINIAN STUDIES

Summary. This article raises the problem of status and direction of Baroque research in the contemporary Ukrainian literary studies. In the Soviet Union Baroque studies could not freely fully develop because of ideological reasons. It was after the fall of communism when deepened exploration of the baroque studies began. Current Baroque research in Ukraine are aimed at history and literature on one hand, at the same time updating the Baroque in modern Ukrainian culture and literature on the other. General trends in European culture are favourable for this type of research.

Key words: baroque, neo-baroque, update, paradigm, baroque text, baroque awareness, history of Ukrainian literature

²⁰ Tamże.

²¹ Zob. Н. Городнюк, *Знаки необарокої культури Валерія Шевчука: компаративні аспекти*, Твім Інтер, Київ 2006, 216 s.

²² G. Godlewski, *Antropologia kultury: granice paradygmatu otwartego*, w: *Granice Kultury. I Zjazd Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego*, Abstrakty wystąpień, Katowice 2009, s. 57.